

نگاهی به سروده «حماسه امام حسین (ع)» اثر جورج شکور

سیدمهدی نوری کیزقانی^۱

(تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۸/۲۲ - تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۱۰/۲۳)

چکیده

به فرموده رسول خدا ﷺ شهادت امام حسین (ع) حرارتی در دل‌های مؤمنان انداخته که هیچ‌گاه سرد نمی‌شود. از مصادیق این سخن گرانبار، عشق و علاقه ادیبان و شاعران و اندیشمندان مسیحی به شخصیت سیدالشهداء و سیره و منش ایشان است. یکی از مسیحیانی که ارادت و آفری به اهل بیت و خاصه امام حسین (ع) دارد، ادیب و شاعر معاصر لبنانی جورج شکور (۱۹۳۵-۲۰۲۴م) است. وی حماسه‌ای بلند و شورانگیز در ستایش امام حسین (ع) و مکتب عاشورا دارد که «ملحمه الحسین» نام دارد. جستار حاضر به روش توصیفی - تحلیلی سعی کرده مهم‌ترین مضامین این چکامه ارزشمند را مورد واکاوی و تبیین قرار دهد. نتایج حاصله حاکی از آن است که جورج شکور در این قصیده افزون بر حزن و اندوه بر مصائب سالار شهیدان و بیان مظلومیت ایشان، عزت و ایستادگی حضرت در برابر ستمگران را می‌ستاید و بر تداوم راه و مکتب حسینی در محور مقاومت لبنان و فلسطین تأکید می‌کند. او امام حسین (ع) را سرمشق همه مبارزان و مجاهدانی می‌داند که تا آخرین نفس از آرمان‌های والای خود دفاع کردند و تن به ذلت یزیدیان زمان نداده‌اند.

کلید واژه‌ها: امام حسین (ع)، جورج شکور، ملحمه الحسین (ع).

مقدمه

ادبیات عاشورایی شامل آثار منظوم و مثنوی است که در رثای سرور شهیدان، قهرمانان طف، بزرگداشت نهضت حسینی و یا الهام از مکتب عاشورا سروده و نگاشته شده است. «این ادبیات از کنار گاهواره حماسه آفرین عاشورا آغاز شد و با خون دل داغ دیدگان این ماتم - که هیچ‌گاه کهنه نمی‌شود - تداوم یافت» (بحرالعلوم، ۱۳۷۶: ۳۸). این ادبیات گستره وسیعی از فرهنگ و ادب ملت‌های مختلف را دربر گرفته است و روز به روز بر وسعت و غنای آن افزوده می‌گردد. این‌گونه آثار که نوعی ادبیات متعهد و هدف‌دار است، در حقیقت هنری والا و فاخر است. اگر چنانکه برخی صاحب‌نظران گفته‌اند «رسالت بزرگ ادبیات، پرداختن به خوشی‌ها و رنج‌های وجودی انسان، احوال نفسانی و حقیقت‌های هستی است» (مسکوب، ۱۳۷۱: ۱۸۶) باید گفت که ادبیات عاشورایی به نیکی از عهده ادای این رسالت بزرگ برآمده است؛ زیرا «در این‌گونه آثار شاعران، حقانیت رهبران الهی و راه آنان را می‌نمایانند و می‌کوشند تا با زبان والای شعر، حقایق را به فرهنگ جامعه و شعور اجتماعی منتقل سازند و موضع مردان حق و رهبران سعادت و عدالت را در برابر دیگران به‌ویژه جباران و ستم‌گران تحکیم بخشند» (حکیمی، ۱۳۷۶: ۲۳۴).

در شعر معاصر شخصیت امام حسین علیه السلام شخصیتی است که بار رسالتی عظیم و امانتی سنگین را بر دوش می‌کشد و حکایتی بس غریب را با انقلابی شگفت رقم می‌زند، انقلابی که پیشاپیش از سرنوشت و سرانجام آن باخبر است، با این همه این آگاهی مانع از آن نمی‌شود که خون پاک خود را در این راه نثار کند، زیرا می‌داند خلال آن حماسه خون خدا خواهد بود و تحقق کلمه حق (رجائی، ۱۳۸۲: ۱۶۰-۱۶۱).

یکی از شاخصه‌های ادبیات عاشورایی آن است که مرزهای مذهب و ملیت را درنوردیده است. ادیبان و شاعران از سرزمین‌های مختلف و با آیین‌های گوناگون در گسترش آن سهیم هستند. در این میان سهم ادیبان و شاعران مسیحی عرب بیشتر از دیگر ادیان است؛ گویی مسیحیان در وجود امام حسین علیه السلام مسیحی دیگر را می‌دیدند که رنج‌های مردم ستمدیده را به دوش می‌کشد و برای رشد و تعالی بشریت با خانواده

خویش به قربانگاه می‌رود. آنتوان بارا (۲۰۰۹: ۸۱)، اندیشمند مسیحی بعد از آن‌که نهضت حسینی را منبع کرامت، انصاف، عدالت و امنیت می‌داند، درباره حضرت می‌فرماید: «وقتی ماهیت قیام حسینی شامل این مفاهیم است آیا شایسته نیست که حسین را شهید اسلام، مسیحیت و یهودیت و همه ادیان و عقاید انسانی دیگر بنامیم؟».

در دوران معاصر آثار ادبی و فکری متعددی توسط مسیحیان در بزرگداشت و تحلیل واقعه عاشورا نگاشته شده‌است. از باب نمونه می‌توان به اشعار و آثار بولس سلامه^۱، ریمون قسیس^۲، عبدالملیح انطاکی^۳، میشل سلیم کعدی^۴ و دیگران اشاره کرد. رشاد سلامه فرزند ادیب و شاعر بزرگ بولس سلامه درباره ارادت پدرش به امام حسین علیه السلام می‌گوید: «من شاهد فصلی از زندگی پدرم بودم که خود در نوشته‌هایش از آن به اللیله الرهیبه (شب با شکوه) یاد کرده است و منظور شبی است که در آن ماجرای شهادت امام حسین علیه السلام را به نظم کشید. ماجرا چنین است که یک روز صبح بعد از شنیدن صدای زنگ ساعت وارد اتاق پدرم شدم، به او سلام کردم و خواستم ملحفه زیر بالش و روی تختش را جمع کنم. اما دستم به بالش که خورد دیدم خیس است. گمان کردم اشتباهی آب روی بالش ریخته است، از پدرم که سؤال کردم گفت: نه، آب نیست! گفتم اما بالش خیس است و او پاسخ داد که فرزندم! دیشب من فاجعه کربلا را به نظم درآوردم!» (نوری کیدقانی، ۱۳۹۱: ۶۵-۶۶).

جورج شکور شاعر معاصر لبنانی چکامه بلندی در ستایش و رثای سرور شهیدان سروده است که «ملحمه الحسین» نام دارد. در مقاله حاضر نگاهی به مهمترین مضامین این حماسه ارزشمند داریم.

۱. نویسنده، ادیب و شاعر مسیحی لبنانی. او درباره حوادث صدر اسلام با محوریت امام علی علیه السلام حماسه‌ای بلند

به نام عیدالغدیر سرود که بیش از ۳۰۰۰ بیت است. قسمت پایانی این حماسه به امام حسین علیه السلام اختصاص دارد.

۲. شاعر شهیر معاصر لبنانی. وی چکامه‌ای بلند و شگفت در ۱۱۵ بیت در سوگ و ستایش سرور شهیدان امام حسین علیه السلام با مطلع: یا حسین الفداء تفدیک نفسی / أنت نوری المضى یضحی و یمسی دارد.

۳. اندیشمند، ادیب و شاعر سوری.

۴. ادیب و شاعر معاصر لبنانی (۱۹۴۴-...) که قصیده‌ای زیبا در ستایش امام حسین با مطلع: کربلاء یا وقفة الضوء ملئت/ بالغياب الطویل حین ارتحاله دارد.

جورج شکور

جورج شکور شاعر و استاد ادبیات عربی دانشگاه بیروت است که آثار و مجموعه‌های شعری متعددی را به چاپ رسانده است. از آثار شعری وی می‌توان به وحدها القمر و زهره جمالیلا اشاره کرد (جبوری، ۲۰۰۳: ۹۰/۲-۹۱). جورج شکور علاوه بر برخورداری از زبان شعری پیراسته و استوار و تسلط به ادب کهن عربی و جهانی، دارای مواضع روشن و قاطع سیاسی است. او از نخستین کسانی است که شعر مقاومت در لبنان را پایه‌گذاری کرد و همواره در مراحل مختلف تاریخ معاصر سیاسی لبنان پا به پای مقاومت و جریان متعهد و آزادی‌خواه پیش آمد (زائری، ۱۳۸۹: ۱۸۰). این ادیب و شاعر مسیحی به پیامبر ﷺ و اهل بیت او ارادت خاصی دارد و سه اثر ادبی مستقل؛ ملحمه الرسول، ملحمه الإمام علی علیه السلام^۱ و ملحمه الحسین (موضوع بحث مقاله حاضر) درباره ایشان خلق کرده است.

درنگی در حماسه «امام حسین علیه السلام»

ملحمه الحسین؛ قصیده‌ای بلند است که ۸۰ بیت دارد و در بحر بسیط^۲ به نظم درآمده است. این منظومه حماسی از شاهکارهای شعر حسینی در دوران معاصر و خاصه دهه‌های اخیر به حساب می‌آید و در حقیقت ترسیم فشرده حوادث کربلا است. گرچه قصیده در ابیاتی رنگ روایت تاریخی به خود می‌گیرد اما هدف شاعر بیان پیام امام حسین علیه السلام برای نسل امروز است و سعی دارد نگاهی اشاره‌وار و گذرا به سیره و شخصیت امام علیه السلام داشته باشد و بیشتر بر پیام و جاودانگی شخصیت حضرت تأکید کند و ایشان را الگوی پایداری و عزت برای بشریت معرفی کند؛ در ادامه به مهمترین مضامین این حماسه می‌پردازیم.

۱. این کتاب توسط زینب آذربو و همکارانش در سال ۱۴۰۰ با عنوان حماسه امام علی علیه السلام به فارسی ترجمه شده است.

۲. حالت سالم بحر بسیط در هر مصراع چنین است: مستفعِلن فاعِلن مستفعِلن فاعِلن.

الف) تقابل حق و باطل در عاشورا

از نگاه جورج شکور عاشورا صحنه تقابل حق و باطل بود؛ حقی که به تمامی در وجود مبارک سیدالشهداء نمود یافت و باطلی که در چهره دشمنان حضرت نمایان گشت. برای همین است که وی در نخستین بیت حماسه خود امام حسین علیه السلام را حق محض می‌داند و چنین استدلال می‌کند که وقتی تجسم حق قربانی شود، قاتلان او همگی کافر هستند:

على الضَّميرِ دَمٌ كَالنَّارِ مَوَّارٌ   إِنَّ يُذْبِحِ الحَقُّ، فَالذُّبَاحُ كُفَّارٌ^۱
(زمیزم، ۲۰۱۲: ۶۵)

شاعر، خون امام حسین علیه السلام را هدر رفته نمی‌بیند چرا که آن مشعل راه هدایت‌جویان در کل تاریخ است و شگفتا از این خون سخاوتمند!

دَمٌ «العُسين» سَخِيٌّ فِي شَهَادَتِهِ   مَا ضَاعَ هَدْرًا، بِهِ لِلْهَدْيِ أَنْوَارٌ^۲
(زمیزم، ۲۰۱۲: ۶۵)

شاعر در چند جای قصیده بر حقانیت امام حسین علیه السلام و مکتب عاشورا پای می‌فشارد و بیان می‌دارد که کربلا محکی بود که انسان‌های خوب از بد را تمایز داد:

يا كربلاءُ أَنْتِ الكَرْبُ مَبْتَلِيَا   وَأَنْتِ جَرَحٌ عَلَى الأَيَّامِ نَعَّارٌ
لا، لا، وَثَبِقَهُ حَقٌّ أَنْتِ شَاهِدَةٌ   أَنْ فِي الحَقِيقَةِ أَشْرَارٌ وَأَخْيَارٌ^۳
(زمیزم، ۲۰۱۲: ۷۰)

از نظر شاعر کربلا و نهضت حسینی ماندگار شد چون تجلی حق بود و دشمنان این نهضت گرچه اندک زمانی تاختند و جولان دادند اما به نیستی محکوم بودند و از میان رفتند:

۱. بر وجدان هر آزاده‌ای خونی جوشان چون آتش است؛ وقتی حق ذبح گردد، قاتلان کافر هستند.
۲. خون حسین در راه شهادت چه سخاوتمند است؛ خونی که به هدر نرفت و پرتوهای برای هدایت است.
۳. ای کربلا آیا تو اندوهی و بلایی و زخمی که در درازنای روزگار تازه است؟ نه تو سند حقیقتی و گواه این‌که در میان مردم، هم خوب هست و هم بد.

وجولة البطل إن طالت لها أجلٌ و الحقُّ جولته في الدهر أدهاراً^۱

(زمزم، ۲۰۱۲: ۷۰)

ب) تقدس و محبوبیت امام حسین نزد پیامبر ﷺ

جورج شکور آشنایی کامل با تاریخ صدر اسلام و حوادث مهم آن دارد. این شاعر مسیحی به یقین رسید که پیامبر اکرم ﷺ چقدر امام حسین ﷺ را دوست داشتند و این دوست داشتن صرفاً به خاطر قرابت و رابطه نسبی حضرت با پیامبر ﷺ نبوده بلکه حضرت تقدس و مشروعیت خود را از خداوند گرفته و جایگاهی والا نزد خدا و رسولش داشته، و نه تنها عزیز دل پیامبر ﷺ بوده بلکه سرور همه جوانان اهل بهشت است:

أما الحسينُ ريبٌ للنبيِّ أما نماله في فؤادِ الجَدِّ إيثارُ

سمّاه ريحانَةَ الشُّبَّانِ حاليَةً على الجنانِ شذا الرِّيحانِ معطارُ^۲

(زمزم، ۲۰۱۲: ۶۵)

ج) امام حسین ﷺ وارث غدیر

بی شک مکتب حسینی پیوندی ژرف با مدرسه علوی دارد. یکی از اقدامات ارزنده سیدالشهداء زنده کردن یاد غدیر و جلوگیری از انحراف امت و پایداری در برابر تحریف جریان امامت توسط حزب حاکم است. شاعر مسیحی نیز به درستی به پیوند معنوی حضرت با پدر بزرگوارشان اشاره می کند. از نگاه شکور حقانیت امام حسین ﷺ از آن روست که او امامت را از کسی به ارث برده که برترین افراد نزد خدا و پیامبرش بود و او کسی جز علی بن ابی طالب ﷺ نیست:

أما الحسين وريث للعلی فتی الفتیان من نهجه فی السرّ أسرارُ

۱. و تاخت و تاز باطل گرچه به طول انجامد، پایان می یابد و جلوه حق تا انتهای جهان باقی است.
۲. آیا حسین پرورده پیامبر نبود؟ و آیا پیامبر در دل خود او را بر همه مقدم نمی داشت؟ پیامبر او را گل خوشبوی جوانان بهشت نامید که شمیمش همه جا را پر می کند.

خليفة المصطفى يوم الغدير وقد أتاه من الغيب بلغ أنت تختار^۱
فقال من كنت مولاه علي له مولى و بايع بالآلاف خصار^۲
(زميزم، ۲۰۱۲م: ۶۶)

د) هدف امام حسين عليه السلام

جورج شكور بيان می‌دارد که امام حسين عليه السلام درد و اندوه ملت را در جان داشت و برای همین با یزید بیعت نکرد؛ او با الهام از کلام خود حضرت به تبیین هدف مقدس سالار شهیدان می‌پردازد و بیان می‌دارد:

لا خارجا أشرا لا مُفسدا بطرا بل هم أمته في البال دوا^۳
(زميزم، ۲۰۱۲: ۶۹)

اشاره شاعر در اینجا به کلام سیدالشهداء است که فرمودند: «و آتی لم أخرج أشرا و لا بطرا و لا مفسدا و لا ظالما، و إنما خرجت لطلب الاصلاح في أمة جدي صلی الله علیه و آله» (حسینی موسوی، ۱۴۱۸: ۱۶۱/۲).

ه) ظلم ستیزی در مکتب عاشورا

امام حسين عليه السلام به هر انسان آزاده‌ای یاد داد که در برابر ستمکاران سر فرود نیاورند و یاور ستمکاران نباشند. او زاده پدری است که فرمود: «ستمگر را دشمن و ستمدیده را یاور باشید» (نهج البلاغه، ۱۴۱۴: ۴۲۱). در دوران کنونی بسیاری از متفکران و ادیبان مسیحی از روحیه ظلم‌ستیزی سیدالشهداء یاد کرده و آن را ستوده‌اند. سلامه (۱۹۶۱: ۲۹۸) ادیب و اندیشمند مسیحی در اشعار خود خطاب به سربارک سیدالشهداء می‌گوید: «ای سر تو در زندگانی پیشوای سرافرازان و ظلم‌ستیزان بودی و با مرگ

۱. مگر حسین وارث علی نبود؟ آن جوانمرد جوانمردان که راهش رازی است عظیم. آن جانشین پیامبر در غدیر خم آنگاه که ندایی از غیب به پیامبر گفت: ابلاغ کن که تو برگزیده‌ای. پس پیامبر فرمود: هر که را من سرپرستم، این علی مولای اوست و هزاران تن با او بیعت کردند.
۲. او در پی فساد و از روی سرمستی خروج نکرد بلکه در دل و جان غم امت داشت.

خویش هم به دنبال مجد رفتی و در اوج قرار گرفتی». جورج شکور نیز حضرت را چون شیری می‌داند که در برابر یزید و عاملانش با شجاعت کلمه «نه» را بر زبان آورد و با ستمگری لابلالی چون یزید بیعت نکرد:

ردّ الحسین ب «لا» کالسيف صارمة و سيّد الحقّ ب «السلاءات» زأراً^۱
(زمیزم، ۲۰۱۲: ۶۷)

(و) عزت و والایی

مکتب عاشورا مکتب عزت پروری است و امام حسین علیه السلام درس عزت و سربلندی به بشریت داد و فریاد «هیئات منا الذله» (ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴: ۲۵۰/۳) ایشان تا ابد رهنما و رهگشای عزتمندانی است که خواری و ذلت را بر نمی‌تابند. جورج شکور در تعبیری ادبی از زبان سیدالشهداء خود را از ننگ مبرا می‌داند، آری امام چون عقابی بلندپرواز است که اگر از زمین به تنگ آید، آسمان عرصه جولان اوست:

قال الحسینُ مشیناها خطی کُتبتُ إلى الجهاد وإلا هدنا العارُ
نحنُ النسورُ سماءُ الله مسرَحنا أرواحنا فوق إن ذاقت بنا الدارُ^۲
(زمیزم، ۲۰۱۲: ۶۸)

یکی از مظاهر عزت و سربلندی امام حسین علیه السلام آن است که مزار ایشان بعد از گذشت بیش از ده قرن مقصد و مقصود عاشقان است اما از قبر یزید چیزی باقی نمانده و کسی بدان توجه ندارد، شاعر مسیحی این حقیقت و تفاوت را چه زیبا به تصویر می‌کشد:

و فیک قبرٌ غدت تحدو محجته یهفون إلیه من الأقطار زوّار
فأین قبرٌ یزید من یلمّ به؟ غیر التراب و فوق التراب أحجارُ^۳
(زمیزم، ۲۰۱۲: ۶۸)

۱. حسین چون شمشیر بران با «نه» پاسخ داد و سرور حق با جواب نه چون شیر غران است.
۲. حسین گفت در این راه که سرنوشت ماست به سوی جهاد گام می‌نهیم و گرنه به ننگ گرفتار آییم. ما عقاب‌هایی هستیم که آسمان بلند خدا جولانگه ماست وقتی که زمین بر ما تنگ آید ارواح ما در بلندای آسمان سیر می‌کند.
۳. در تو ای کربلا آرامگهی است که زائران از مناطق مختلف بدانجا مشتاقانه می‌آیند؛ قبر یزید کجاست و که به آن اعتنا دارد و بر آن جز خاک و سنگ چه می‌بینی؟

ز) پیوند اشک و حماسه

شکور در این قصیده بلند سوگواری و حماسه را با هم پیوند می‌دهد؛ او هم از شجاعت و صلابت و حماسه‌آفرینی امام حسین علیه السلام در میدان می‌گوید و هم دردها و مصائب آل‌الله را در کربلا به تصویر می‌کشد. شاعر امام علیه السلام را در میدان چنین زیبا و حماسی به تصویر می‌کشد:

رامحتهم و سهيل الخيل حممةً   سابقتهم و صليل السيف بتاراً
ضجت لهيبتك الصحراء مجفلةً   كأنما هبّ في الصحراء إعصاراً^۱
(زمزم، ۲۰۱۲: ۶۸)

از دیگر سو، وی با لحنی عاطفی و احساسی مصائب و رنج‌های اهل بیت در روز عاشورا را ترسیم می‌کند، وی نیزه‌هایی را که سرهای مبارک شهدا بر آنها بالا رفته چون نخل‌هایی می‌بیند که میوه‌های آنها نمایان است:

يا ويجهنّ على الأرماع داميةً   تخالها النخل لاحت منه أثماراً
از نگاه جورج شکور راه‌ها و بیابان‌ها بر این مصائب گریه کردند و حتی دیرها سر به زیر افکندند:

زقت لهن دروب البید باکیهً   ونكست رأسها في الدور أدياراً
(زمزم، ۲۰۱۲: ۷۳)

وی به بی‌رحمی و بی‌احترامی دشمن سفاک اشاره می‌کند، به گونه‌ای که در برخی مقاطع اشعارش روضه مجسم است:

رأس الحسين به تلهو بمحصرةً   کفأ یزید کأن لم یشفه ثاراً^۲
(زمزم، ۲۰۱۲: ۷۳)

۱. تو در گرماگرم شیهه اسبان به سوی ایشان نیزه انداختی و در چکاچاک بران شمشیرها، شمشیر کشیدی. از هیبت تو صحرا هراسان فریاد برآورد، گویا تندبادی در صحرا وزیدن گرفت.
۲. دستان یزید با چوبدستی بر سر حسین می‌زد، گویا هنوز حس انتقامش آرام نگرفته بود.

ک) امام حسین علیه السلام وارث پیامبران بزرگ و آزادگان تاریخ

بی شک وجود مبارک سیدالشهداء میراث بر تمام خوبان و مقربان عالم است چنانکه در متون روایی و ادعیه وارده از معصومان، امام حسین علیه السلام را وارث انبیای بزرگی چون حضرت نوح، ابراهیم، موسی، عیسی و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و نیز امامان پیش از ایشان می خوانیم. برای مثال در زیارت وارث آمده «السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ آدَمَ صَفْوَةَ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ نُوحِ نَبِيِّ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ» (ابن قولویه، ۱۳۵۶: ۲۹۹). همچنان که در زیارت اربعین می خوانیم که خداوند میراث پیامبران را به سیدالشهداء ارزانی داشته است: «وَأَعْطَيْتَهُ مَوَارِثَ الْأَنْبِيَاءِ» (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶: ۳۹۳). در زیارت نامه دیگری که مربوط به شب و روز اول رجب و شب و روز نیمه رجب و نیز نیمه شعبان است هم امام علیه السلام را وارث کتاب های آسمانی پیشین یعنی تورات، انجیل و زبور می خوانیم: «السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا وَارِثَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالزَّبُورِ» (ابن طاووس، ۱۴۰۹: ۷۱۲/۲).

جورج شکور، امام حسین علیه السلام را یادآور بزرگان تاریخ در اعصار گوناگون می داند. او خطاب به روز عاشورا می گوید که تو مرا به یاد رنج های حضرت مسیح صلی الله علیه و آله انداختی:

ذکر تنیه یَسُوعَ الْحَقِّ مُرْتَفَعَا   عَلَى الصَّلِيبِ وَ فِي كَفِيهِ مَسْمَار

(زمزم، ۲۰۱۲: ۷۱)

گرچه به باور ما مسلمانان حضرت مسیح صلی الله علیه و آله مصلوب نگشت و کشته نشد (نساء/۱۵۷-۱۵۸) بلکه به آسمان عروج کرد، اما بی شک رنج بسیار دید و در راه هدایت بشر و مبارزه با عالمان دنیاپرست یهود مصائبی سخت به دوش کشید. همچنان که امام حسین علیه السلام در راه هدایت امت سخت ترین رنج ها را متحمل شد.

«سقراط» از دیگر شخصیت های تاریخی است که این شاعر مسیحی با خواندن سرگذشت امام علیه السلام به یاد او می افتد. وجه اشتراک امام علیه السلام با سقراط از نگاه شکور، آزادگی و رهایی از بند اندیشه های نادرست و گمراه است:

ذکر تَنی کَأَسَ سُمِّ رَاحٍ یَجْرُغُهَا سَقْرَاطُ حُرّاً و لَم تَأْسِرْهُ أَفْکَارُ^۱
(زمزم، ۲۰۱۲: ۷۱)

ل) تداوم عاشورا در محور مقاومت امروز

از ویژگی‌های منحصر به فرد واقعه عاشورا این است که مرزهای زمان را درنوردید و در طول تاریخ الهام‌بخش خیزش‌ها و جوشش‌های مردمی متعدد گشت. آری «قرن‌هاست که داغ‌ترین و شورانگیزترین حماسه‌ها و جنبش‌های اسلامی و انسانی با الهام از جانبازی‌ها و فداکاری‌های بی‌دریغ آن حضرت به وجود آمده و آشنایی مردم با تعالیم و معتقدات اسلامی و زنده ماندن شئون و مظاهر صحیح مذهبی تحت عنوان یادبود خاطره کربلا انجام گردیده است» (هاشمی‌نژاد، ۱۳۸۶: ۱۵۷).

واقعه عاشورا در دوران معاصر هم بر تحولات منطقه شرق تأثیر گذاشت و هم ادبیات مقاومت را در کشورهای منطقه جانی تازه بخشید. از تفاوت‌های شعر حسینی در دوران معاصر و خاصه ده‌های اخیر با شعر حسینی گذشته آن است که شاعران معاصر سعی کرده‌اند تداوم عاشورا را در روزگار خویش ببینند و از خاصیت شورآفرینی و انگیزه‌بخش شعر حسینی بهره ببرند. «در شعر معاصر، قیام امام حسین علیه السلام با مردم و در متن نیازهای جامعه جلوه می‌کند. این نهضت ستاره راهنما، بلکه خورشید فروزنده‌ای است که مسیر تاریک و سردرگم بشریت عصر جدید را روشن می‌کند» (خزعلی، ۱۳۸۳: ۱۳۶). برای مثال «پیروزی انقلاب اسلامی ایران بی‌شک ملهم از حادثه عاشورا است و پیامدهای آن نظیر ستیز با استکبار جهانی، جنگ تحمیلی و دیگر جریان‌های انقلاب سبب گرایش و توجه شاعران به شعر عاشورایی شد. شعر در این دوره به بیانی حماسی و عرفانی روی می‌آورد و شاعران در حوادث مختلف انقلاب در پی جستجوی شباهت‌های حادثه عاشورا با این وقایع‌اند» (ترکمانیان، ۱۳۸۸: ۱۹۰).

در همین راستا، جورج شکور حماسه خود را با درس‌گیری از مکتب عاشورا برای بهبود اوضاع کنونی به پایان می‌برد، شاعر به مجاهدانی اشاره می‌کند که راه

۱. مرا به یاد کاسه سمی انداختی که سقراط با آزادگی نوشید اما اسیر افکار نادرست نگشت.

امام حسین علیه السلام را ادامه می‌دهند و چون رودی خروشان در حرکتند:

يَوْمَ الْحُسَيْنِ هُمْ الْأَحْفَادُ أَنْهَارٌ فِي الْعَالَمِينَ لَهُمْ دَفْقٌ وَ تَيَّارٌ^۱

(زمزم، ۲۰۱۲: ۷۵)

شکور که خود از خطه لبنان است و درد و رنج‌های مردم این دیار را دیده و چشیده از محور مقاومت می‌گوید و لبنان امروز را می‌بیند که مورد تهاجم دشمنان خارجی و صهیونیست غاصب قرار گرفته است:

مذ ضيمَ لبنانُ واغترَّ الغزاةُ بهُ كانوا الفداءَ و ردَّ الأرضِ ثوار^۲

(زمزم، ۲۰۱۲: ۷۵)

در حقیقت هجوم وحشیانه اسرائیل به جنوب لبنان باعث شد که مسلمانان و مسیحیان در برابر این دشمن غاصب یک‌دل و یک‌صدا شوند و در این میان امام حسین علیه السلام الهام‌بخش همه مبارزان از طیف‌های مختلف فکری بود. سید محمد حسین فضل الله از علمای مشهور لبنان با اشاره به این الهام‌گیری می‌گوید: «جنگی که به ملت لبنان تحمیل گردید با هدف افزایش قربانیان در جریان بود. آنان که بر اثر تجاوزهای وحشیانه دشمن در کشتارهای قانا و نبطیه و المنصوری و نقاط دیگر بر خاک افتادند... اینان همه قربانیان مظلومی هستند که باید مظلومیتشان را مطرح کرد و باید این فاجعه را به‌عنوان کربلای آن قربانیان زنده نگاه داشت» (فضل الله، ۱۳۸۴: ۲۰۱).

شاعر مسیحی همچنین از «قدس» و مبارزه فلسطینیان غافل نیست و به اهمیت و ارزش این سرزمین و در حقیقت پایداری مجاهدان راه خدا هم اشاره می‌کند و حماسه خود را با یاد قدس به پایان می‌برد:

القدسُ عاصمةٌ في الأرضِ قائمةٌ وفي السماءِ لها بالروحِ إعمار^۳

(زمزم، ۲۰۱۲: ۷۵)

۱. ای روز حسین بنگر که نوادگان حضرت اکنون در میان جهانیان چون رودهایی در جوش و خروشند.
 ۲. وقتی لبنان مورد ستم واقع شد و متجاوزان بدان مغرور شدند، این مجاهدان فداکاری کردند و سرزمین غصب شده را پس گرفتند.
 ۳. قدس پایتختی است که ریشه‌اش در زمین استوار است و روحش در آسمان آبادان و شکوفا.

نتیجه

در طول تاریخ امام حسین علیه السلام محبوبیتی خاص و منزلتی والا نزد بسیاری از غیرمسلمانان داشته است. یکی از اندیشمندان و ادبای مسیحی که ارادتی وافر به وجود مبارک سیدالشهداء دارد، «جورج شکور» است. او در رثای سرور شهیدان و بزرگداشت مکتب حسینی چکامه‌ای زیبا به نام «ملحمه الحسین» سروده است. شکور در این حماسه شورانگیز هم بر امام حسین علیه السلام سوگواری می‌کند و از مصائب او می‌گوید و هم به نهضت آزادی‌خواهانه ایشان و عزت و کرامت و ظلم‌ناپذیری حضرت اشاره می‌کند. ایشان سیدالشهداء را یادآور پیامبران اولوالعزم و نیز رادمردان تاریخ می‌داند که همیشه در پی اصلاح جامعه و دستگیری از مردم ستم‌دیده بوده‌اند. شکور در این حماسه از مسلمانان مظلوم و مقاوم فلسطین و لبنان هم غافل نیست و مبارزان و مجاهدان اسلامی را که در برابر استکبار جهانی و صهیونیسم خونخوار ایستادگی می‌کنند، رهروان راه امام حسین علیه السلام می‌داند.

منابع

- قرآن کریم.
- نهج البلاغه، گردآوری شریف رضی (۱۴۱۴ق)، تصحیح صبحی صالح، قم، هجرت.
- ابن طاووس، علی بن موسی (۱۴۰۹ق)، اقبال الأعمال، تهران، اسلامیه.
- ابن قولویه، جعفر بن محمد (۱۳۵۶ش)، کامل الزیارات، تصحیح عبدالحسین آمینی، نجف، دارالمرتضویه.
- بحر العلوم، سید مهدی (۱۳۷۶ش)، شرح مراثی بحر العلوم، ترجمه رحمه الله کرمانی، تحقیق حسین درگاهی، تهران، اسوه.
- ابن ابی الحدید معتزلی (۱۴۰۴ق)، شرح نهج البلاغه، تحقیق محمد ابوالفضل ابراهیم، قم، مکتبه آیه الله مرعشی نجفی.
- بار، آنتوان (۲۰۰۹م)، الحسین فی الفكر المسيحي، بیروت، دارالعلوم للتحقیق و الطباعة و النشر و التوزیع.

- ترکمانیان، حسین (۱۳۸۸ش)، سبوی کربلا: تجلی عاشوررا در شعر معاصر پس از انقلاب، مشهد، به نشر.
- جیوری، کامل سلمان (۲۰۰۳م)، معجم الأدباء من العصر الاهلی حتی سنه ۲۰۰م، بیروت، دارالکتب العلمیه.
- حسینی موسوی، ..... (۱۴۱۸ق)، تسلیه المّجالس و زینه المّجالس، قم، مؤسسه المعارف الإسلامیه.
- حکیمی، محمدرضا (۱۳۷۶ش)، ادبیات و تعهد در اسلام، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- خزعلی، انسیه (۱۳۸۳ش)، امام حسین علیه السلام در شعر معاصر عربی، تهران، امیر کبیر.
- رجائی، نجمه (۱۳۸۲ش)، شعر و شرر، تحلیل شعر انقلاب در ادبیات عرب، مشهد، دانشگاه فردوسی مشهد.
- زائری، محمدرضا (۱۳۸۹ش)، پدر، پسر، روح القدس: تجلی عشق علوی و شور حسینی در آثار شاعران و نویسندگان مسیحی، قم، خیمه.
- سلامه، بولس (۱۹۶۱م)، عیدالغدیر، بیروت، دارالاندلس.
- فضل الله، سیدمحمدحسین (۱۳۸۴ش)، حدیث عاشورا، ترجمه فرزاد اسدی، تهران، شرکت چاپ و نشر بین الملل.
- مسکوب، شاهرخ (۱۳۷۱)، چند گفتار در فرهنگ ایران، تهران، نشر زنده رود.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۶ش)، مفاتیح نوین، قم، مدرسه الإمام علی بن ابی طالب.
- نوری کیدقانی، سید مهدی (۱۳۹۱ش)، مولای جاودانه ادیان: نگاهی به فضایل امام علی علیه السلام در اندیشه و شعر شاعر مسیحی بولس سلامه، مشهد، امید مهر.
- هاشمی نژاد، عبدالکریم (۱۳۸۶)، درسی که حسین علیه السلام به انسان ها آموخت، تهران، شاهد.

